

Informační bulletin

Společnosti

pro

hospodářské a sociální

dějiny

č. 1/06

ISSN 1213-3892

Z O B S A H U :

Z DOMÁCÍHO DĚNÍ

Informace ze schůzí výboru *SHSD*
konaných v prvních měsících r. 2006.....str. 2

POZVÁNKA

na přednášku profesora Toniho Pierenkempera z univerzity v Kolíně n. Rýnem
k problematice výzkumu podnikatelských elit v Německu v 19. století
(uskuteční se dne **9. června na FF UK** v Praze).....str. 3

LITERATURAstr. 4-6

PŘIPRAVUJEME

Symposium o finančních elitách (Praha, **24. – 25. listopadu** 2006).....str. 7

Výbor *Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny* ČR se na počátku tohoto roku sešel dne 24. února a znovu pak 21. dubna. Z těchto jednání pro Vás vybíráme několik nejdůležitějších a pro další chod *Společnosti* nejpodstatnějších bodů.

Na únorové schůzi – v jejím úvodu – vysvětlil dr. Hájek menší aktivitu výboru a celé *Společnosti* ve druhé polovině r. 2005. Prof. Jindra informoval o návštěvě prof. Pierenkempera v České republice. V této souvislosti uvedl, že by bylo možné požádat jej o přednášku pro členy společnosti, pro další zájemce a studenty. Dr. Hájek připomněl, že na podzim 2006 nebo na jaře 2007 bude třeba uspořádat volby do nového výboru *Společnosti*. V této souvislosti výbor doporučil získání nových, mladších členů a jejich zapojení do činnosti výboru i *Společnosti*. Prof. Jakubec pak tlumočil informaci prof. Geršlové o zaměření některého z čísel *Ekonomické revue* speciálně na hospodářské dějiny.

V úvodu dubnové schůzky prof. Jakubec informoval o stavu příprav návštěvy prof. Pierenkempera (viz „Pozvánku“ na násl. straně). Doc. Englová navrhla jako další aktivitu *Společnosti* pro letošní rok prezentaci publikace I. Jakubce, Z. Jindry a kol. o hospodářském vývoji českých zemí v 19. století. Prof. Geršlová kriticky zhodnotila aktivitu *Společnosti* a jejího výboru v druhé polovině r. 2005. Připomněla znovu prostor pro hospodářské a sociální dějiny v *Ekonomické revui*. Dále navrhla, aby se naše *Společnost* představila na půdě „České společnosti ekonomické“. Pro členy výboru, kteří nebyli na únorové schůzce, dr. Hájek pak znovu vysvětlil předchozí relativně malou aktivitu *Společnosti* (zdravotní problémy a následné pracovní vytížení). Připomněl, že v minulém roce *Společnost* spolupřádala kolokvium o hospodářském nacionalismu (bude zvláštní sborník). Uvedl i obtíže při vydávání *Bulletinu Společnosti* (málo příspěvků, „svěpomocná“ forma vydávání atd.), a dále též určitou zahlcenost odbornými akcemi. Prof. Průcha se rovněž věnoval malé aktivitě výboru a *Společnosti*. Navrhl zatraktivnění jejich akcí např. zacílením na sporná či alternativní hodnocení jednotlivých témat či jevů apod.

Dr. Hájek pak sumarizoval podzimní program *Společnosti*: Začátkem (pravděpodobně v pátek 6.) října by se konala rozšířená prezentace publikace I. Jakubce, Z. Jindry a kol., kde by kromě hlavních editorů vystoupili i další autoři a naznačili sporné body výkladu, metody zpracování a přístupu k tématu. *Společnost* se dále bude spolupodílet na organizaci symposia Ústavu hospodářských a sociálních dějin FF UK (viz str. 7).

Doc. Kubů poté seznámil členy výboru s přípravou mezinárodního kongresu v Helsinkách. Výbor opakoval názor z minulé schůzky, že by se kongresu mělo zúčastnit více zástupců z ČR. Navrhl, aby se kromě doc. Kubů kongresu zúčastnil ještě dr. Hájek jako předseda *Společnosti*, případně další zájemci (např. prof. Jakubec či doc. Šouša).

Členové výboru se shodli na tom, že by se příští volby konaly v únoru 2007. V této souvislosti uvítali rozhodnutí prof. Geršlové setrvat ve výboru do konce funkčního období. Prof. Průcha projevil přání v těchto volbách již nekandidovat. Výbor podporuje účast zástupců regionů ve výboru *Společnosti* a zejména získání nových, mladších členů a jejich zapojení do činnosti. V této souvislosti zvažuje organizaci voleb do nového výboru ve dvou sekcích – ústřední (pražské) a regionální (mimopražské).

J. H. & I. J.

POZVÁNKA

Společnost pro hospodářské a sociální dějiny ČR
a
Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK v Praze

si Vás dovoluji pozvat na odbornou přednášku
s názvem

„UNTERNEHMER UND ELITE IN DEUTSCHLAND IM 19. JAHRHUNDERT“,

kterou prosloví přední německý odborník na hospodářské dějiny uvedeného období

profesor dr. Toni Pierenkemper

z univerzity v Kolíně n. Rýnem.

Přednáška se uskuteční **v pátek 9. června 2006** na filozofické fakultě v Praze, místnost č. 201 (2. patro) od **10.00 hod.**

Hlavní teze přednášky i následné odborné dotazy budou v případě potřeby tlumočeny.

Výbor *Společnosti* doufá, že naši členové si rádi vyposlechnou názory a závěry v dnešní době jednoho z nejfundovanějších specialistů na hospodářské dějiny Německa 19. a počátku 20. století.

K dispozici na přednášce bude mj. i leták se stručnou odbornou charakteristikou přednášejícího a se soupisem jeho nejdůležitějších publikací.

Těšíme se (po delší době) opět na Vaši účast.

* * *

Výsledky bádání v oblasti sociálních dějin na Moravě

Člověk na Moravě 19. století. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř (eds.). Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2004.

Lze velmi přivítat, že na Moravě vyšel tento obsažný sborník o počtu 501 s., věnovaný sociálním dějinám 19. století. Je výsledkem rozsáhlého projektu s cílem shromáždit výsledky výzkumu o sociálních typech profesí z období 1789 – 1914.

Již vlastní rozsáhlejší úvod z pera všech tří editorů, tj. Lukáše Fasory, Jiřího Hanuše a Jiřího Malíře, je velmi přínosný, protože jeho autoři zařadili provedený výzkum u nás do mezinárodních souvislostí seznámením s výsledky zahraniční – zejména německé – historiografie. Také v něm objasnili badatelské záměry a metodologické přístupy řešitelského kolektivu s kritickým upozorněním na problémy, které se v průběhu přípravy sborníku vyskytly. Rozhodně stojí za prostudování.

Sborník zahrnuje celkem 30 studií. Jsou rozděleny do čtyř základních bloků. První z nich obsahuje devět studií pod souhrnným názvem „**Nositelé modernizace**“. Na příkladech konkrétních osobností byla v této části věnována nejdříve pozornost dvěma typům podnikatelstva (**Bohumír Smutný: MANUFAKTURISTA – Příklad Jindřicha Kaje-tána hraběte Blümegena, bratři Wagnerů, Johana Flicka a dalších.**; **Aleš Zářický: VELKOPODNIKATEL – Příklad Heinricha hraběte Larisch-Mönnich, Josefa Zwierziny a Wilhelma Gutmanna**) a zajímavé charakteristice inženýra (**Milan Myška: INŽENÝR – Příklad Viléma Jičinského**) jako příkladu příslušníka stále na významu nabývající technické inteligence. Další šest studií tohoto bloku se týká představitelů různých, převážně typických profesí (**Andrea Pokludová: LÉKAŘ – Příklad Františka Boučka a Nikodéma Kroczaka**; **Jiří Malíř: ADVOKÁT – Příklad JUDr. Václava Šíleného**; **Jitka Padrnosová: UČITEL – Příklad Jana Jaroslava Jelínka**; **Lukáš Fasora: PŘESTAVITEL OBECNÍ SAMOSPRÁVY – Příklad Rudolfa Rohrera**; **Jiří Pokorný: DĚLNICKÝ FUNKCIONÁŘ – Příklad Josefa Steinera**; **Martin Markel: MLYNÁŘ – Příklad Vincenze Handlingera**). Již v úvodu pořadatelé sborníku konstatovali obtížnost při hledání autorů pro zpracování dělnické problematiky. Tato tematika je ve sborníku zastoupena výstižnou charakteristikou významného funkcionáře dělnického hnutí Josefa Steinera z pera Jiřího Pokorného. V tom vidím určitou slabost sborníku, protože přes snahu redaktorů se nepodařilo získat studii, která by reprezentovala běžný typ dělníka. Vždyť ve druhé polovině 19. století tato sociální vrstva byla svým početním zastoupením i zápasem o důstojné společenské postavení mimořádně důležitá.

Zařazení poslední z uvedených studií tvoří svým charakterem most mezi prvním a druhým blokem. V deseti následných pracích jsou prezentovány nejrůznější profese pod titulem „**Lidé v rozmanitých kontaktech s moderní dobou**“. Jde o příspěvky **Pavla Po-spěcha: ROLNÍK - HANÁ – Příklad Josefa Vysloužila.**; **Pavla Nováka: ROLNÍK – VYSOČINA – Příklad Viléma Richlého a rodin z Mirošova a Dušejoiva**; **Martina Marke-la: VINAŘ – Příklad rodiny Markelových a Johana Joschta**; **Gustava Novotného: LESNÍK – Příklad Vincence Hlavy**; **Karla Altmana: HOSTINSKÝ – Příklad Jaroslava**

Stopky; **Andrei Pokludové: SOUKROMÝ ÚŘEDNÍK** – *Příklad bratří Krámerových a Josefa Dworzaka*; **Aleše Vyskočila: STÁTNÍ ÚŘEDNÍK** – *Příklad Jana Černého a Lubomíra Uhlíře*; **ČETNÍK** – *Příklad Johana Franze von Kempen a Františka Valouška*. V této části jsou zahrnuty dvě studie, které jsou zcela ojediněle v celém sborníku věnovány ženám. Jedná se o práci **Nadi Machkové Prajzové: SLUŽKA** – *Příklad Marie Stejskalové* a pak o studii **Jany Machačové: ŽENA ZE STŘEDNÍCH VRSTEV** – *Příklad Marie Stretti*. Větší genderová reciprocita by jistě v budoucích projektech byla na místě.

Třetí blok tvoří sedm rozborů, týkajících se „**Reprezentantů předmoderních časů**“. Rozčlenění příspěvků mezi druhy a třetí blok asi nebylo zrovna nejlépe a ne ve všech případech šťastné; lze k němu mít i výhrady. To se například týká i závažné studie **Jiřího Matějčka: ŽIVNOSTNÍK** – *Příklad Antonína Vodseďálka, Jana Vognara, Aloise Beera a Václava Medka*. V ní na základě konkrétních příkladů demonstroval srovnávání úlohy živnostníků v agrární a industriální společnosti. Současné výzkumy zejména německé historiografie nepochybně prokázaly trvalou důležitost funkce malovýroby i v moderní společnosti. Na druhé straně spojování příspěvků do určitých celků s výstižným označením, které by příslušné charakteristiky spojovaly, je vždy věcí obtížnou a ošidnou. Kromě Matějčkovy práce byly do tohoto bloku zařazeny tyto studie: **Radmily Slabákové: ŠLEHTIC** – *Příklad Alfonse hraběte Mensdorff – Pouilly*; **Dušana Uhlíře: VOJÁK** – *Příklad Karla Petra Dediche, Karla Kopala a Viléma hraběte Mistrovského z Nemyše*; **Tomáše Černušáka: VYSOKÝ KLÉRUS** – *Příklad Františka Bauera*; **Jiřího Hanuše: Katolický kněz** – *Příklad Františka Sušila*; **Zdeňka Fišera: EVANGELICKÝ DUCHOVNÍ** – *Příklad Daniela Slobody* a **Soni Nezhodové: RABÍN** – *Příklad Mordechaje Beneta*.

Zato zařazení čtyř příspěvků do posledního čtvrtého bloku po názvem „**Lidé na okraji**“ je zcela bezproblémové a výstižné, protože této tematice věnovala jak naše, tak evropská historiografie značnou pozornost. Jde o práci **Pavla Marka: KOČOVNÝ HEREC** – *Příklad rodiny Štanderů*; **Zdeňky Stokláškové: CIZINEC** – *Příklad Petra Augustina Holleye*; (opět) **Dušana Uhlíře: KRIMINÁLNÍK** – *Příklad Johana Georga Grasela a Ctibora Nečase: ROM – CIKÁN* – *Příklad Martina Daniela vulgo Nosála*.

Jednotlivé profesní typy zpracované v tomto sborníku jsou zařazeny do širších souvislostí vývoje příslušné profese. To je zcela jistě na místě, i když v některých případech se tak stalo na úkor pokusu o výstižnější charakteristiku příslušného sociálního typu.

Sborník je vybaven standardním poznámkovým aparátem, v závěru německým resumé všech studií a posléze i abecedně seřazeným seznamem všech autorů s uvedením pracoviště a jejich stručnou badatelskou charakteristikou.

Ke kladům sborníku patří i to, že se podařilo shromáždit rozsáhlý kolektiv devětatdvaceti autorů z nejrůznějších především moravských pracovišť, i když pět z nich je z institucí v Čechách. Je jistě důležité, že se do tohoto projektu zapojili pracovníci ze všech moravských univerzit (Brno, Olomouc, Ostrava, Opava), mezi kterými hraje prim Masarykova univerzita v Brně, z Akademie věd ČR – pobočky Brno, z archivů i muzeí. To považuji za mimořádný přínos i pro budoucí rozvoj oboru sociálních dějin, což je v souladu se světovým trendem historiografie. Vytvořila se tak širší vědecká základna dalšího vědeckého bádání v této oblasti.

Jana Englová

Zdeněk Bezecný, *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005. (Monographia historica, Edition Universitatis Meridionalis, svazek/volumen 5). 155 s. + přílohy. ISBN 80-7040-698-4.

Útlá a současně čtivá publikace Mgr. Zdeňka Bezecného, Ph.D. z Historického ústavu JČU v Českých Budějovicích se věnuje problematice šlechty na příkladu orlické větve Schwarzenbergů. Schwarzenbergové se totiž na počátku 20. století rozdělili na větve krumlovsko-hlubockou (primogenitura) a na orlickou (sekundogenitura). Práce se zaměřuje na typické znaky historické šlechty, jejího stavovského sebevědomí, životního stylu, bohemistického citění atd. Autor si všímá též proměny politického myšlení od důrazu na historické právo (Karel III.) k hledání novějšího politického vyjádření se zachováním konzervativních postojů (Karel IV.) k pokusům o zařazení do moderně koncipované národní společnosti (Karel V.). Autor dochází k závěru, že „svěbytný životní styl historické šlechty v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století byl do značné míry výrazem obrany nobility proti změnám, které s sebou přinášela modernizace v měšťanské éře. Na rozdíl od ekonomické sféry, kde se šlechtický velkostatek vcelku vyrovnával s novými tendencemi, a oblasti politiky, v níž šlechta ve snaze hájit své zájmy připouštěla spolupráci s měšťanskou reprezentací, se stal životní styl, v době, kdy liberalizace společnosti postupně odbourávala vnější projevy sociální společnosti, hlavním distinktivním znakem, jež měl šlechtu odlišovat od zbytku společnosti“ (s. 127).

I. J.

* * *

Drahomír Jančík – Eduard Kubů, *„Arizace“ a arizátoři. Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939–45)*, Praha, Karolinum 2005. 181 str. + přílohy, celkem 481 s. ISBN 80-246-1000-0. ISBN 80-246-1016-7 (s CD)

Obsáhlá práce dvou renomovaných historiků, doc. dr. D. Jančíka, CSc. a doc. dr. E. Kubů, CSc., byla vydána Univerzitou Karlovou v nakladatelství Karolinum. Na příkladu jednoho peněžního domu je vylíčeno vypořádání se s majetkem židovských obyvatel – arizace. Autoři došli k závažnému závěru, že „*snaha o zrychlení germanizace českého prostoru ovlivňovala i rozhodování o způsobu »arizace« židovského majetku na regionální úrovni, byla součástí posuzovaných kritérií vrchních zemských radů, krajských organizací NSDAP*“ (s. 156). Tabulková část přináší údaje o 288 žadatelích o úvěr na arizaci: jméno, bydliště (sídlo), základní informace o úvěru (datum schválení, výše, rámec úvěru, lhůta splatnosti, způsob ručení, členění úvěru, úroková míra), účel úvěru (název firmy, adresa firmy, obor podnikání), charakteristika „arizovaného“ majetku (původní židovský majitel, historie firmy), dostupné údaje o arizátorovi (věk, profesní a politická charakteristika, výchozí sociální status, sociální status po „arizaci“, bydliště před 1. 10. 1938). Údaje byly čerpány z českých i německých státních i podnikových archivů. Práce se stane vyhledávanou i zahraničními badateli i zájemci, neboť disponuje obsáhlým anglickým textem.

I. J.

„Call for papers“

Ústav hospodářských a sociálních dějin
Univerzity Karlovy, Filozofické fakulty

p o ř á d á

ve spolupráci se *Společností pro hospodářské a sociální dějiny ČR*

symposium

„FINANČNÍ ELITY V ČESKÝCH ZEMÍCH (ČESKOSLOVENSKU)
19. A 20. STOLETÍ“

Symposium se zaměří na významné osobnosti, jež ovlivňovaly ať již v lokálním, regionálním či celostátním měřítku podnikání v oblasti peněžnictví (peněžní družstva, spořitelny, pojišťovny a zejména banky).

Symposium se uskuteční v Praze, na půdě Univerzity Karlovy ve dnech
24. – 25. listopadu 2006.

Zájemci se mohou hlásit na následující adrese:

doc. PhDr. Eduard Kubů, CSc.
Ústav hospodářských a sociálních dějin UK FF
Celetná 20
116 42 Praha 1 – Staré Město,

nebo též elektronicky na e-mailové adrese eduard.kubu@ff.cuni.cz.

Organizátoři předpokládají, že příspěvky, které na konferenci zazní, budou po patřičných úpravách publikovány v konferenčním sborníku.

* * *

* * *

*Informační bulletin Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny vydává výbor této Společnosti. Číslo 1/06 vyšlo v Praze, 2006, 8 s. - ISSN 1213-3892. Do tisku připravili PhDr. Jan Hájek, CSc., Historický ústav AV ČR, Prosecká 76, 190 00 Praha 9 (e-mail: hajek.jan@cmail.cz) a prof. PhDr. Ivan Jakubec, CSc., Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, Celetná 20, 116 42 Praha 1 (e-mail: ivan.jakubec@ff.cuni.cz). Na tyto adresy prosím posílejte jak příspěvky do příštích čísel **IB SHSD**, tak i své připomínky k jeho obsahu. Děkujeme.*

Redakce.